

GUIA DOCENT
PREHISTÒRIA DE LA FAÇANA MEDITERRÀNIA PENINSULAR (14571)
LLICENCIATURA EN HISTÒRIA (PLA 2000)
CURS ACADÈMIC 2006-2007

PROFESSORS:
Dra. E. BADAL (Grup AI)
Dr. B. MARTÍ (Grup BI)

I.- DADES INICIALS D'IDENTIFICACIÓ

Nom de l'assignatura:	Prehistòria de la Façana Mediterrània Peninsular
Caràcter:	Obligatòria
Titulació:	Llicenciat en Història
Cicle:	Primer cicle; Tercer curs
Departament:	Prehistòria i Arqueologia
Professor/s responsable/s:	Ernestina Badal García Departament de Prehistòria i Arqueologia 2n Pis Edifici Departamental Despatx 209 Bernat Martí Oliver Departament de Prehistòria i Arqueologia 2n Pis Edifici Departamental. Despatx 209

II.- INTRODUCCIÓ A L'ASSIGNATURA

És una matèria obligatòria de tercer curs de la Llicenciatura d'Història (Pla 2000), impartida en el segon quadrimestre del curs (assignatura quadrimestral). Atés que l'alumnat ha cursat amb anterioritat les matèries troncal de primer curs (Prehistòria General) i segon (Prehistòria de la Península Ibèrica), aquesta assignatura pretén, sobretot, aprofundir en el coneixement dels processos prehistòrics desenvolupats en un territori pròxim i familiar per a l'estudiant. En conseqüència, els objectius poden resumir-se en:

- Concreció local dels processos generals.
- Reconeixement de les entitats arqueològiques: principals característiques, distribució i cronologia.
- Consulta de la bibliografia específica sobre la matèria.

Per a l'èxit de tals objectius l'assignatura combinarà classes teòriques i pràctiques. En les primeres s'exposaran les línies generals dels processos i l'estat actual de la investigació referit a la façana mediterrània peninsular. En les segones es realitzarà l'exposició i comentari de diferents treballs realitzats pels estudiants a partir de la bibliografia especialitzada. A més, a fi de familiaritzar-se amb els principals jaciments i les entitats arqueològiques pròpies de les terres valencianes, es realitzaran visites guiades al Museu de Prehistòria de València i al Museu Arqueològic d'Alacant.

III.- VOLUM DE TREBALL

Fa referència al total d'hores, presencials i no presencials, que dedica l'estudiant a l'assignatura.

Aquesta assignatura té una càrrega de 4,5 crèdits, distribuïts al llarg de 15 setmanes. La distribució del volum de treball per a l'estudiant és la següent:

☛ ASSISTÈNCIA A CLASSES.

- Assistència a classes teòriques: $= 2 \text{ hores/setmana} \times 12 \text{ setmanes} = 24 \text{ hores/curs}$.
- Assistència a classes pràctiques: $= 2 \text{ hores/setmana} \times 3 \text{ setmanes} = 6 \text{ hores/curs}$. Les classes pràctiques tindran lloc en finalitzar les classes teòriques.

☛ ESTUDI GENERAL I PREPARACIÓ DE TREBALLS. *És el temps dedicat a preparar les classes i els treballs.*

- Estudi dels continguts per a la preparació de les classes teòriques i pràctiques: 30 hores.
- Preparació i realització de treballs individuals: 30 hores.

Recerca d'un article relacionat amb el bloc temàtic 3: lectura, síntesi i comentari.

Les normes del treball es donaran en classe.

☛ REALITZACIÓ D'UN TREBALL EN GRUP.

- Preparació i presentació d'una exposició en format Power point sobre un aspecte del temari: 16 hores.

☛ **ACTIVITATS COMPLEMENTÀRIES.** *Es tracta de les hores que l'estudiant dedicarà a xarrades i orientació per part del professor (tutories programades...), assistència a seminaris o un altre tipus d'activitats guiades.*

- Assistència a tutories programades: 2 hores/curs.

- Visita al Museu de Prehistòria de València: 2 hores x 2 = 4 hores.

- Visita al Museu Arqueològic d'Alacant (opcional).

☛ **REALITZACIÓ D'EXÀMENS.** *Hores que l'estudiant dedica a realitzar exàmens i proves o controls d'avaluació.*- El sistema d'avaluació de l'assignatura preveu la realització d'un examen final escrit.

Hores/curs

ASSISTÈNCIA A CLASSES TEÒRIQUES	24
ASSISTÈNCIA A CLASSES PRÀCTIQUES	6
ESTUDI I PREPARACIÓ DE CLASSES TEÒRIQUES	30
ELABORACIÓ DE TREBALLS INDIVIDUALS	30
ELABORACIÓ I EXPOSICIÓ DE TREBALL EN GRUP	16
TUTORIA I ACTIVITAT COMPLEMENTÀRIA	6
TOTAL VOLUM TREBALL	112

IV.- OBJECTIUS GENERALS

- Conèixer el marc temporal i l'evolució de les societats prehistòriques en la façana mediterrània peninsular.

- Conèixer, valorar i interpretar els documents arqueològics. Aprofundir en els coneixements sobre jaciments i entitats arqueològiques prehistòriques de la zona, amb especial referència a les terres valencianes.

- Examinar els principals problemes i les línies actuals d'investigació.

- Aconseguir que els alumnes es familiaritzen amb els problemes, conceptes i mètodes d'aquesta Ciència.

- Desenvolupar mètodes de treball i estudi, individualment i en grup. En especial es pretén que els alumnes siguin capaços de seleccionar la bibliografia adequada, coneguen les principals revistes científiques i elaboren els seus treballs a partir de les corresponents recerques, tot seleccionant i sintetitzant la informació de les distintes fonts bibliogràfiques.

V.- CONTINGUTS

Es presentarà el panorama actual de la investigació, des del primer poblament fins a l'aparició de les societats estatals en la vessant mediterrània peninsular. Per a això el mòdul teòric s'estructura en tres parts: una introducció general i aproximació a la història de la investigació; una segona part dedicada al Paleolític, que comprén el desenvolupament de les societats caçadores i recol·lectores des dels primers pobladors fins a la posterior expansió de la humanitat moderna; i la tercera, dedicada a l'origen i consolidació de les societats agrícoles del Neolític i l'Edat dels Metalls. Ens interessarem per l'evolució de les societats humanes en el passat, les explicacions sobre les seues causes i conseqüències, la cultura material, activitats econòmiques, ocupació del territori i evolució del medi ambient, manifestacions artístiques, etc., així com per les tècniques de datació aplicades en Prehistòria, sempre tenint en compte la inserció de la zona en els processos suprarregionals. No obstant, atés que l'alumne ja haurà estudiat els processos generals en anteriors assignatures, es prestarà major atenció a la concreció de tot això en l'àmbit territorial de l'assignatura i en especial al País Valencià.

Per a l'ordenació de la matèria utilitzem l'eix vertical de la seqüència cronològica tradicional, compaginant-lo amb la necessària visió horitzontal de les cultures, quant a la seua distribució i relacions. El resultat són les 3 parts que comprén el programa, organitzades en 12 temes:

Primera part: **Introducció (4 hores).**

1.- Objectius de la matèria. Marc geogràfic i cronològic. Bibliografia. Sistema d'avaluació.

Presentació de l'assignatura. Introducció als objectius, mètodes, sistema d'avaluació i comentari de la bibliografia.

2.- Història de la investigació. Introducció a l'evolució econòmica i social.

Conèixer i contrastar l'evolució dels estudis de Prehistòria en l'àmbit valencià des del seu inici en el segle XIX, amb especial atenció al desenvolupament de les institucions dedicades als mateixos. Introducció als conceptes claus per a estudiar l'evolució de les societats humanes.

Segona part. Les societats caçadores i recol·lectores (6 hores).

3. L'espai i el temps. La seqüència cultural.

Es tractarà de veure la concreció espacial i temporal de les entitats arqueològiques pròpies de la zona mediterrània peninsular, des dels primers testimonis de la presència humana, passant per les que són pròpies del Paleolític mitjà i els Neandertals, fins al posterior desenvolupament del Paleolític superior i els Cromanyons. Es ressaltaran aquells trets que incideixen en els processos de canvi.

4. Medi ambient, subsistència i tecnologia. Hàbitat i territori.

Anàlisi dels principals jaciments, característiques industrials, evolució del medi ambient i explotació dels recursos. Presentació de la dinàmica mediambiental del Plistocè mitjà i superior, dels canvis associats en l'activitat econòmica i de la tecnologia utilitzada. Conèixer l'organització territorial i els tipus d'hàbitat de les societats caçadores-recol·lectores.

5. Els orígens de l'art. Simbolisme i món funerari. Intercanvis i xarxes socials.

Art rupestre i art moble del Paleolític superior, amb especial referència a la Cova del Parpalló de Gandia. Estudiar l'origen del pensament simbòlic, les més antigues representacions artístiques i les primeres evidències d'un món funerari.

6. Interpretacions i debats actuals.

S'analitzaran les postures en debat sobre les societats caçadores recol·lectores. El trànsit del Paleolític Mitjà al Superior i la relació entre els hòmens de Neandertal i Cromanyon. Les implicacions del canvi climàtic en les adaptacions de les societats caçadores i recol·lectores. Les societats epipaleolítiques en els inicis de l'Holocè.

Segona part: Les societats agrícoles i ramaderes (10 hores).

7. L'espai i el temps.

El naixement de l'agricultura en el Pròxim Orient i la seua expansió mediterrània. La Cultura de les Ceràmiques impreses i la neolitització de les societats caçadores-recol·lectores. Les noves tecnologies: indústries de la pedra polida i de la pedra tallada, de l'os i de la ceràmica. Els inicis de la metal·lúrgia a la península Ibèrica. Es tractarà de reflectir la concreció espacial i temporal de les distintes entitats arqueològiques del mediterrani peninsular, partint d'aquelles que són pròpies del País Valencià. Es ressaltaran aquells trets que incideixen especialment en els processos de canvi.

8. Canvis i evolució dels sistemes de subsistència.

Les últimes societats caçadores i recol·lectores de l'Epipaleolític: el final de l'economia de subsistència. Plantes cultivades i animals domèstics: la gènesi del paisatge agrari. La intensificació de la producció agrícola: dels primers sistemes agrícoles a la revolució dels productes derivats. La problemàtica de l'arboricultura en l'Edat del Bronze.

9. Hàbitat i territori. Dinàmica en el transcurs del temps.

Mobilitat i sedentarització. Coves d'habitació, poblats de sitges i valls, coves corral. L'antropització del paisatge. Els primers poblats fortificats de la Cultura de los Millares. Sistemes d'ocupació del territori. Seqüències regionals.

10. Simbolisme i món funerari.

L'art postpaleolític: art rupestre Macroesquemàtic, Esquemàtic i Llevantí. Les coves sepulcrales múltiples i els monuments megalítics. Demografia prehistòrica. El Vas Campaniforme: àrees de distribució i significat. Ritual funerari i organització social en l'Edat del Bronze.

11. Intercanvi i xarxes socials.

Processos tècnics i implicacions socioeconòmiques de la mineria i de la metal·lúrgia. Processos extractius. Nous materials i noves tecnologies. Xarxes de distribució.

12. Interpretacions i debats actuals.

L'origen del Neolític. El Vas Campaniforme i les societats complexes. La prehistòria de les illes Balears. L'expansió colonial cap a occident i les seues conseqüències. Els Camps d'Urnes i les influències continentals europees. La formació de la Cultura Ibèrica.

VI.- DESTRESES QUE CAL ADQUIRIR

El domini de l'assignatura suposa l'adquisició d'uns coneixements bàsics sobre la Prehistòria del País Valencià i àrees pròximes, així com també el desenvolupament una sèrie d'habilitats, mètodes i formes de raonament:

- Fer servir correctament la terminologia emprada en els estudis de Prehistòria i familiaritzar-se amb la metodologia arqueològica.
- Reconeixement de les principals etapes prehistòriques al País Valencià i àrees pròximes.
- Comprensió dels coneixements adquirits, interrelació i aplicació dels mateixos.
- Coneixement i ús de diverses fonts bibliogràfiques.
- Adquirir capacitat de síntesi per a poder reunir, de forma organitzada i coherent, informació o dades de procedència variada, mitjançant la realització dels treballs proposats, tutelats i avaluats.

VII.- HABILITATS SOCIALS

Es tracta d'un conjunt d'habilitats, destreses, actituds i valors que l'estudiant haurà de configurar al llarg del seu aprenentatge i l'adquisició dels quals haurà de realitzar-se a través de les diverses matèries que configuren el pla d'estudis de la carrera. És, per tant, un conjunt d'objectius compartits per tots els professors com a elements de caràcter social, ètic i acadèmic definitoris de la professió i de la llicenciatura d'Història:

- a) Comunicació oral i escrita adequada
- b) Capacitat de gestió de la informació
- c) Capacitat d'anàlisi i de síntesi
- d) Habilitats per a argumentar amb criteris racionals
- e) Aprenentatge autònom
- f) Treball en equip
- g) Motivació per l'esforç i per la qualitat
- h) Adquisició d'un compromís ètic amb l'entorn social

VIII.- TEMARI I PLANIFICACIÓ TEMPORAL

Assignatura: "Prehistòria de la Façana Mediterrània Peninsular"

Duració: 15 setmanes

	TEMA	hores
	Primera part: Introducció.	4
1	Presentació de l'assignatura.	
2	Història de la investigació. Introducció a l'evolució econòmica i social.	

	Segona part: Les societats caçadores i recol·lectores	6
3	L'espai i el temps. La seqüència cultural.	
4	Medi ambient, subsistència i tecnologia. Hàbitat i territori.	
5	Simbolisme i món funerari. Els orígens de l'art. Intercanvis i xarxes socials.	
6	Interpretacions i debats actuals.	
	Tercera part: Les societats agrícoles i ramaderes	14
7	L'espai i el temps. La seqüència cultural.	
8	Canvis i evolució dels sistemes de subsistència.	
9	Hàbitat i territori. Dinàmica en el transcurs del temps	
10	Simbolisme i món funerari.	
11	Intercanvi i xarxes socials.	
12	Interpretacions i debats actuals.	

IX.- BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

1.- Bibliografía básica

BARANDIARÁN, I.; MARTÍ, B.; DEL RINCÓN, M.A. y MAYA, J.L. 1998: *Prehistoria de la Península Ibérica*. Ariel, Barcelona.

HERNÁNDEZ, M. (ed.), 2001: *...Y acumularon tesoros. Mil años de Historia en nuestras tierras*. Alicante.

JOHNSON, A.W. y EARLE, T. 2002: *La evolución de las sociedades humanas*. Ariel, Barcelona.

MOURE ROMANILLO, A. 1999: *Arqueología del Arte Prehistórico en la Península Ibérica*. Síntesis, Madrid.

SALAVERT, F. PELAYO, F. Y GONZALO, R. 2003, *Los inicios de la Prehistoria en la España del s. XIX: Juan Vilanova y Piera y el origen y antigüedad del hombre*. CD. Universitat de Valencia.

VEGA, G. BERNABEU, J. CHAPA, T. 2003: *La Prehistoria*. Col. Historia de España, 3er milenio. Síntesis, Madrid.

VILLAVARDE BONILLA, V. (ed) 2001: *De Neandertals a Cromanyons. L'inici del poblament humà a les terres valencianes*. Universitat de València.

2.- Bibliografía complementaria.

BADAL, E.; BERNABEU, J. y MARTÍ, B. (eds.), 2002: *El paisaje en el Neolítico mediterráneo*. Saguntum PLAV, Extra-5. Universitat de València.

BERNABEU, J. (dir.): "El III Milenio a.C. en el País Valenciano. Los poblados de Jovades (Cocentaina, Alacant) y Arenal de la Costa (Ontinyent, València)". *Saguntum PLAV*, 26, 1993, 9-180.

BOSCH, J. ; CHINCHILLA I TARRÚS, J. (coord.): *El poblado lacustre neolítico de la Draga. Excavaciones de 1990 a 1998*, Girona, 2000.

BUXÓ, R. 1997: *Arqueología de las plantas*. Ed. Crítica. Barcelona.

CHAPMAN, R. 1991: *La formación de las sociedades complejas. El Sureste de la Península Ibérica*. Ed. Crítica. Barcelona.

FULLOLA, J.M. y alii, 2005: *El Paleolítico superior mediterráneo ibérico*. Monografías de Nerja.

HERNÁNDEZ, M. y SEGURA, J.M. (eds.), 2002: *La Sarga. Arte rupestre y territorio*. Ajuntament d'Alcoi i CAM. Alcoi.

LULL, V. y RISCH, R. 1995: "El Estado Argárico". *Verdolay*, 7, 97-109.

MARTÍ, B. y HERNÁNDEZ, M. 1988: *El Neolítico Valenciano. Arte rupestre i cultura material*. Servei d'Investigació Prehistòrica. Diputació de Valencia.

VEGA, G., 1993: "El tránsito del Paleolítico Medio al Paleolítico Superior en el sur de la Península Ibérica". in V. Cabrera (ed): *El origen del hombre moderno en el SE de Europa*: 147-170.

ROJO, MA, GARRIDO, R y GARCÍA, Y. (Coord.), 2005: *El Campaniforme en la Península ibérica y su contexto europeo*. Universidad de Valladolid.

RUIZ GÁLVEZ, M. (Coord.) 1998. *La Edad del Bronce. ¿Primera Edad de Oro en España ?*. Ed. Crítica. Barcelona.

3.- Revistas (a partir de 1990).

1.- *Archivo de Prehistoria Levantina*. 2.- *Complutum*. 3.- *Espacio, Tiempo y Forma, Serie I. Prehistoria y Arqueología*. 4.- *Lucentum*. 5.- *Quaderns de Prehistòria y Arqueologia Castellonenses*. 6.- *Recerques del Museu d'Alcoi*. 7.- *Saguntum*. 8.- *Trabajos de Prehistoria*. 9.- *Zephyrus*. 10.- *Verdolay*. 11.- *Pyrenae*. 12.- *Revista Arqueològica de Ponent*.

X.- METODOLOGIA

Per al desenvolupament d'aquesta assignatura es requereixen uns coneixements previs específics adquirits en primer i segon cursos.

L'assignatura té dues parts amb una metodologia ben diferenciada: teoria i pràctiques en l'aula. Les classes teòriques s'imparteixen a raó de 2 hores presencials per setmana. En l'aula, el professor exposarà i explicarà aquells elements fonamentals que han de guiar l'estudiant en l'estudi i comprensió del tema en qüestió, utilitzant els mitjans adequats per a això (classe magistral, projecció d'imatges mitjançant presentacions Power point i/o vídeos). És fonamental que l'estudiant realitzi, de forma prèvia a l'exposició del professor i a cada tema, una lectura d'aquell manual o d'aquells textos que prèviament se li indicaran.

Per a alguns temes serà el propi estudiant qui busque les lectures apropiades en les revistes especialitzades de l'hemeroteca que s'indiquen en la llista bibliogràfica.

S'incorporaran les noves tecnologies per a facilitar la informació a l'alumnat. La pàgina web de l'assignatura tindrà com a missió afavorir el contacte dels alumnes amb l'assignatura fora de l'aula, així com facilitar el seu accés a informació seleccionada i d'utilitat per al seu treball no presencial. Podrà accedir-se des de la dita pàgina, tant a la informació bàsica sobre l'assignatura (objectius generals, programa, ...), com a divers material complementari.

Assistència a Tutories:

L'alumnat podrà assistir a les hores de tutories i atenció a estudiants que té programades cada professor, per a realitzar consultes sobre qualsevol tema o aspecte relacionat amb l'assignatura, així com sobre la realització dels distints treballs.

L'horari d'atenció s'indicarà el primer dia de classe i es posarà en l'aula virtual.

Setmana	Febrer	Març	Abril	Maig	Juny
Primera		Part 2	Part 3	Part 3	Treball
Segona	Part 1	Part 2		Part 3	Examen
Tercera	Part 1	Part 3	Part 3	Pràctiques	
Quarta	Part 2	Part 3	Part 3	Pràctiques	

PREHISTÒRIA DE LA FAÇANA MEDITERRÀNIA PENINSULAR (14571)
INICI DE CLASSES: **12 FEBRER DEL 2007**

XI.- AVALUACIÓ DE L'APRENENTATGE

L'avaluació de l'assignatura en la primera convocatòria consistirà :

Prova escrita = 50% de la nota.

Control de lectura = 25% de la nota. Recerca en les revistes que s'indiquen en la bibliografia d'un article relacionat amb el bloc temàtic 3. Es realitzarà una lectura, síntesi i comentari. Les normes del treball es donaran en classe.

Treball pràctic = 25% de la nota. Els estudiants prepararan en grups un power point sobre algun apartat del bloc temàtic tercer. Al mes de maig s'exposarà en classe.

La nota final serà el còmput proporcional de les obtingudes en els diferents treballs.

En la segona convocatòria, els alumnes hauran de repetir aquells treballs individuals que no hagen obtingut la qualificació d'aprobat en la primera convocatòria.

Es valorarà especialment el domini de l'esquema general de l'evolució de les societats prehistòriques, la capacitat de relació i síntesi, i la precisió conceptual, així com la capacitat d'anàlisi i la claredat

expositiva. Periòdicament s'avaluarà el procés seguit per part dels estudiants en la preparació dels treballs a través de la bibliografia i materials que el professor assenyale.

Avaluació del temari:

a) Prova escrita: (50%) de la nota

b) Lectura: (25%) de la nota.

c) Treball en equip: (25%) de la nota.

Els alumnes es distribuïran en grups i cada un d'aquests grups prepararà l'exposició d'un apartat del temari per mitjà d'una presentació en Power point en l'aula, amb un màxim de 12 diapositives. Aquest exercici requereix lectures especialitzades, capacitat de síntesi, domini de programes informàtics, expressió oral, etc. De tal manera que és un exercici on es posen a prova i s'exerciten totes les habilitats i coneixements adquirits en el procés de formació. Per a la realització, els estudiants acudirán a les tutories necessàries.

Tots els treballs hauran de perseguir una sèrie d'objectius comuns que tinguen a veure amb la metodologia i les tècniques específiques del treball en Prehistòria. Per exemple,

- Posar en contacte als estudiants amb les fonts i materials per a l'elaboració d'un treball sobre Prehistòria.

- Desenvolupar en ells la capacitat de selecció, de crítica i síntesi de la informació.

- Desenvolupar la capacitat d'exposició d'un treball en forma de Power point, d'acord amb uns requisits formals mínims: il·lustracions i textos explicatius breus en els que es mostren els plantejaments del treball, el seu desenvolupament i les conclusions.

En síntesi:

Prova escrita	50%
Lectura	25%
Treball pràctic	25%
TOTAL	100